

Bij grote gebeurtenissen val je terug op clichés

Flirten met God: niet voor wie lijdt

Flirten met God en Religieuze gids voor atheïsten zijn leuke, modieuze, originele boeken voor en door mensen die niets mankeren. Maar wat als grote gebeurtenissen als ziekte en dood zich aandienen? "Dan vluchten we zonder scrupules en schaamte in de armen van die ouderwetse God" ontdekte schrijfster Josha Zwaan.

DOOR JOSHA ZWAAN ILLUSTRATIE: DILYS DE JONG

Clichés zijn verboden. Ik maakte kennis met deze wet toen ik mij ging bekwamen in het schrijven van wat men literatuur noemt. Literatuur en clichés, dat bijt elkaar. Tenminste, dat was de boodschap van de docenten waarmee ik mij omringde toen ik begrepen had dat talent alleen niet genoeg was om schrijver te worden. Ook de talloze afwijzingen van uitgevers naar wie ik mijn eerste manuscript stuurde, waren gebouwd rondom het woord cliché. Ik gebruikte clichés, sterker nog, ik schreef over clichés en dat was niet wat de lezer – lees de uitgever – wilde.

Cliché. Het woord verwijst naar een druktechniek, gebruikt om reproducties te vervaardigen. Het origineel wordt vermenigvuldigd. In de taal duidt cliché dan ook op dat wat ooit origineel en authentiek was maar inmiddels veelvuldig herhaald. Uitgekauwd, als je het negatief wilt uitdrukken. De suggestie die met het verbod op clichés gewekt wordt is dat het mogelijk is, niet alleen binnen de literatuur, maar in alle vormen van kunst, of nee, in het gehele leven, om steeds iets nieuws te bedenken. Het verbod op clichés is een wet die bepaalt dat vernieuwing móet. Daar lijkt een geloof achter te schuilen: namelijk dat dat mogelijk is: eeuwige vernieuwing, voortgaande ontwikkeling. Dat laatste is misschien niet zo'n gekke gedachte. Vooropgesteld dat ontwikkeling niet per se lineair hoeft te zijn. Er is ook zoiets als circulaire ontwikkeling. Oude dingen opnieuw ontdekken. In mijn werk als coach

Opeens had ik de behoefte om met God te spreken.

zie ik dat voortdurend: mensen doen ontdekkingen die voor hen revolutionair zijn, die hen de mogelijkheid bieden anders te kijken en te handelen. Hun wetten worden doorbroken. Maar de inzichten die daartoe leiden zijn vaak al eeuwen, zo niet duizenden jaren oud. Oude wijn in nieuwe zakken. De zelfhulp- en managementliteratuur staat er vol mee.

Medeleven

Een aantal maanden geleden werd ik ziek. Zo ernstig dat er meerdere opnames in verschillende ziekenhuizen nodig waren. De eerste dagen was er alleen de allesoverheersende pijn die door mijn kwaal veroorzaakt werd. Gelaten liet ik de gebeurtenissen

*Ik deed mee met de liturgie die ik
eigenlijk al jaren verafschuw.
Ik bad en ik huilde*

over mij heen komen. Op wakkere momenten keek de schrijver die ik ben, met mij mee. Ik zag de dagelijkse routine van het ziekenhuisritme. Ik zag de inzet en betrokkenheid van bijna alle verpleegkundigen. Ik zag het belang van medeleven en hartelijkheid. Van zaalgenoten onderling, van bezoekers, van toevallige passanten. Ik zag het verschil in communicatieve vaardigheden van jonge en wat oudere artsen. Ik zag dat daar ontwikkeling plaatsvindt. Er wordt meer en beter gecommuniceerd door de jongere lichte. Ik voelde me als patiënt over het algemeen gezien en begrepen. En ik voelde hoe belangrijk dat is als je zo gereduceerd bent tot totale afhankelijkheid. In de dagen van ondraaglijke pijn was ik geroerd door

ieder gebaar van compassie. Elk lief woord, elke kaart, elk boekje, deed mijn ogen zich met tranen vullen. Het geduld van de verpleging met de vertraging die de pijn in al mijn bewegingen veroorzaakte, de zachte handen die mij wisten, mij op de po-stoel hielpen, mij pijnstillers gaven, het medeleven en de erkenning van mijn pijn; ik nam het waar en voelde een diepe dankbaarheid. En ook bewondering voor het vak van verpleegkundige. Zo zorgen voor patiënten, geduldig, betrokken en zorgvuldig, zonder klagen over de vele onsmakelijke kanten van het vak. Ik doe het ze niet na.

Een gezond lichaam is de basis van je bestaan. We zijn ons lichaam. Het draagt onze ziel, onze gedachten, onze wensen en daden. Het brengt onze kinderen voort. Opeens beseft ik wat ik natuurlijk een leven lang al wist: zonder dit lichaam ben ik niets. Ik zal er beter voor moeten zorgen.

Opnieuw een cliché. De voorgaande alinea's staan er vol mee. Zodra het er op aan komt in ons leven worden we geconfronteerd met wat iedereen weet. Met uitgekauwde maar o zo ware waarheden. Gezondheid is alles. Als het met je kinderen maar goed gaat, dan is de rest onbelangrijk. In moeilijke tijden leer je je ware vrienden kennen. In crisis en oorlog lopen de kerken vol. We bidden alleen als het water ons tot aan de lippen staat.

Het is allemaal waar. Ik heb het zelf ervaren. Ik liet mijn bed naar de kapel van het ziekenhuis rijden. Ik deed mee met de liturgie die ik eigenlijk al jaren verafschuw. Ik bad en ik huilde. En talloze vrienden, waarmee ik nooit over God of geloof praat, schreven me dat ze voor me gebeden hadden, dat er kaarsjes brandden in kerken waar ze 'toevallig' waren of gewoon bij hen thuis op de eettafel.

Het verbod op cliché in literatuur lijkt sommige schrijvers te forceren zich in allerlei bochten te wringen om origineel te zijn. In taal, maar ook in de gebeurtenissen en plots die ze bedenken. Detlev van Heest, schrijver en parkeerwachter, zegt daarover in een interview: "Ik schrijf alleen over het echte leven. Dat zouden alle schrijvers moeten doen." Ik sluit me bij hem aan. Mensen willen lezen over het echte leven, over de herkenbare gebeurtenissen. Juist de details van de alledaagsheid zijn boeiend. Hoe gewoon zo'n verhaal op het eerste gezicht ook lijkt. Lezers leren het meest van verhalen die dicht bij hen zelf staan maar waarin de hoofdpersoon net een andere oplossing kiest dan zichzelf gedaan zou hebben.

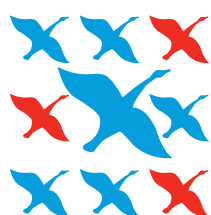
Ook ik ken het verlangen om groots en meeslepend te leven en te schrijven. Ik maak het leven graag ingewikkeld. Ik denk eindeloos na over wat mij en anderen overkomt, over wat ik lees, over wat ik zal schrijven. In het ziekenhuis was het leven opeens verrassend eenvoudig. En eigenlijk beviel mij dat heel goed. Mijn zaalgenoten en ik deelden buiten de muren van het ziekenhuis waarschijnlijk weinig, maar hier deelden we een enorme basisbehoefte: herstellen, ons lichaam weer kunnen gebruiken. De behoeftenpiramide van de psycholoog Maslow was duidelijk van toepassing. Gezondheid, voedsel, veiligheid. Dat alles is de basis van ons bestaan. Pas als ons fundament in orde is, komen ambities en pretenties om de hoek kijken. Ik vond het een verfrissende ervaring: even zonder die drive zijn, zonder verlangen naar roem en succes. Het was of er een grote schoonmaak in mijn kast vol plannen plaatshad. Zeker de helft van die plannen kon net zo goed weg. Het leven na mijn herstel bleek daarmee opeens ook een stuk eenvoudiger. Ik hakte zonder moeite een aantal knopen

In het ziekenhuis was het leven opeens verrassend eenvoudig en eigenlijk beviel mij dat heel goed

door, die voor die tijd onontwarbaar leken. Iedereen die ernstig ziek geweest is, zal dit herkennen: opeens wordt duidelijk wat er in jouw leven echt van belang is. Opnieuw een cliché.

Heel simpel

De waarheid is vaak heel simpel. Montaigne zei het al. We hebben meer aan de eenvoudige en natuurlijke waarheid, die soms heus complex is, maar die we niet complexer hoeven te maken door de hersenspinsels van onze geest. We maken het leven nogal eens ingewikkeld, achteraf vaak zonder noodzaak. En als de complexiteit van de werkelijkheid ons overvalt snakken we naar overzicht, structuur, een oplossing. Als mensen, rijk of arm, beroemd of één uit de grote

WILDE GANZEN

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

17 juli voor Zambia In Zambia zijn veel scholen van slechte kwaliteit en ontbreken sanitaire voorzieningen. Wij helpen bij de bouw van een nieuwe school met sanitair waardoor kinderen in een goede leeromgeving les krijgen en minder snel ziek worden.

24 juli voor India In het dorp Vijayadka in India kunnen kinderen na de basisschool niet verder leren omdat de middelbare school te ver weg is. Wij helpen bij de bouw van een middelbare school zodat 300 kinderen verder kunnen leren en kans krijgen op een betere toekomst.

Bouwt u mee?

Rekening 40.000 • Wilde Ganzen in Hilversum • o.v.v. Volzin
www.wildeganzen.nl

Adverteren?

Volzin biedt ruimte...

Volzin
 tijdschrift voor zinvol leven

Volzin schreeuwt niet, Volzin kijkt, luistert, overweegt
 En gaat ongebaande wegen

BDU Vak- en Publieksmedia

BDU
 UITGEVERS

Hendrik Jan Joosten

T: 0342 494 267

F: 0342 494 299

E: h.joosten@bdu.nl

massa, gevraagd wordt wat ze het meest gelukkig maakt, gaat het antwoord bijna altijd over het samen-zijn met geliefden, met kinderen, met familie. Simpele gebeurtenissen: op de camping, in de tuin of op de boot zijn, samen met degenen van wie we houden. Meer hebben we blijkbaar niet nodig. Alweer een cliché.

Spiritualiteit wordt in de piramide van Maslow nogal eens in de bovenste laag geplaatst, die van zelfrealisatie, als zou het een laatste levensbehoefte zijn. Niets lijkt minder waar. Zieken zoeken naar de zin van hun bestaan, bidden om herstel. En hun omgeving doet mee. Rampen en oorlogen drijven mensen naar de kerk of een vorm van kerk. Kijk naar Alphen aan den Rijn of Apeldoorn. Is dat flirten met God zoals de onlangs op dit onderwerp gepromoveerde Koert van der Velde zegt? Of is het vluchten naar God, zoals een kind uren buiten kan spelen en pas weer bij zijn moeder op schoot klimt als het gevallen is en troost nodig heeft?

Voor mij gold zeker het laatste. Ik had opeens behoefte om met God te spreken, zoals je soms een vriend die je jaren niet gezien hebt, opzoekt omdat je vermoedt dat juist deze persoon iets kan zeggen over het probleem waar je op dat moment mee worstelt. Egoïstisch? Misschien. Toch zou ik het niet erg vinden als een vriend van mij dat deed. Als hij er maar eerlijk over was.

Biddend en smekend mens

Vlak nadat ik hersteld was, werd een heel dierbaar iemand ernstig ziek. En nog vele malen heftiger dan in de voorliggende maanden voelde ik mij gereduceerd tot een biddend en smekend mens. En met mij vrienden en familie. Ik wou dat ik bidden kon, zeiden sommigen. Denkbidden maakten ze ervan, of hopen. Kaarsen branden bleek makkelijker, universeler. Een

Religieus zonder religie

Kun je iets aan religie hebben als je zelf niet of nauwelijks religieus bent? Godsdienstwetenschapper Koert van der Velde (*Flirten met God*, Ten Have) en de Britse schrijver Alain de Botton (*Religie voor atheïsten*, Atlas) hebben die ervaring wel. Steeds meer mensen lijken het met het met hen eens te zijn, gezien de groeiende belangstelling voor spiritualiteit. Van der Velde ziet overal mensen die iets religieus beleven zonder te geloven. Binnen traditionele religies maar ook in sport, kunst, gezondheidszorg en in het algemeen in het dagelijkse leven. De Botton betoogt dat de seculiere samenleving veel kan leren van religies als het gaat om gemeenschapszin, ethiek, onderwijs en kunst. Beide schrijvers bieden troost voor de sceptische mens.

ritueel waar je de zekerheid van een geloof niet perse bij nodig hebt. Mooi vond ik dat. Woorden zijn moeilijker dan zo'n klein gebaar. Opnieuw eenvoudig tegenover gecompliceerdheid.

Zelf had ik in mijn angst een liefste te verliezen, niet genoeg aan een ritueel. Geen kaars heb ik gebrand, het leek een futiel gebaar voor een te groot gevaar. Avond na avond vond ik mijzelf biddend terug. Mijn bed, bedoeld om te slapen, was mijn ontmoetingsplek met God. Een God waar ik al jaren niet van weet wat ik van hem of haar denken moet, die ik soms lange periodes niet zoek of niet vind. Als een backpackende jongere heb ik door het leven gezworven, me niet bewust van het belang van die Goddelijke ouder die zorg voor mij heeft, troost biedt en thuis op mij wacht. Nogmaals: zou Van der Velde dit flirten met God noemen? Of is dit 'het roven van de troost' uit de vele aspecten van religie, zoals Alain de Botton in zijn nieuwste essay aanbeveelt? Is dat wat mensen nodig hebben? Een kortstondige flirt wanneer zij daar zin in hebben? Oppervlakkig en van voorbijgaande aard? Troost zoals het snoepje op de zere knie van het kind? Ik denk het niet. Ik denk dat het besef dat we onderdeel zijn van een groter geheel ons bij grote gebeurtenissen overvalt. Niet eenmalig, zoals in een flirt, niet in wisselende contacten, maar keer op keer als het leven ons zwaar valt. Dan zoeken we troost, maar misschien vooral ook een plek voor overgave en berusting. En ik vermoed dat Meerten ter Borg, een van de opposanten bij de promotie van Van der Velde, gelijk heeft met zijn opmerking dat veel mensen helemaal geen probleem hebben met de inconsistenties in hun wereldbeeld, hun godsbeeld en hun gedrag. Tijdens stormachtige perioden in het leven vluchten ze zonder scrupules en valse schaamte in de armen van God. Net zoals ik dat deed.

Ik ben er niet trots op. God verdient vast meer eer dan het vervullen van deze rol. Hoewel ik er als moeder nooit problemen mee heb om bron van troost te zijn. Wie weet heeft God dat ook niet. Wie weet dicht ik God te veel menselijke eigenschappen toe.

Van der Velde en De Botton geloven vast in het verbod op cliché. Flirten met God: ik vind het een originele vondst. Maar als het water mij aan de lippen staat heb ik blijkbaar geen behoefte aan vernieuwing. Dan zoek ik mijn heil bij een beproefd recept. En velen met mij. Wij hopen en bidden, ondanks onze ratio die fluistert dat het niet kan, dat God bestaat. Maar wie weet hebben we het mis... We zijn tenslotte maar mensen. ■

Joshua Zwaan schrijft essays en fictie. Haar debuutroman *Paranassia*, over een joods meisje dat onderduikt bij een christelijk gezin en vervreemdt van haar familie en tradities, verscheen in oktober 2010; zie ook: www.joshazwaan.nl.